

dei et de hac causa ne eius offensam iauerat ut
in amorem et gratiam eius redeat mortuus in se
vincula dirupta esse cognoscat. si tantum sui a
morem largitus est ei clementissimus deus. ut
de se toto studio beneplacitum eius parat? sic
facere pro consilio sacerdotis. cui anima eius cu
randa et regenda a deo commissa est nullatenus
de salute eius dubitet. **Quis enim dubitet**
deum huiusmodi penitentem plenissime possi
dere hec ille. Et docet ibi etiam ante confessi
onem inchoatam penitentem deo gratias de
hoc referre a quo omne bonum. et postea destic
te confiteri peccata. **Tercium consolatori**
um consciencie et optimum est post contricio
nem et confessionem eucharistie sacramentum
sumere. quod sacramentum habet etiam mor
tuos diuificare ut ex sancto. **Thomo** patuit ca
pitulo precedenti et sic patet prima pars huius
tractatus. *finis tractatus primus Amen*

**Tractatus secundus de consciencia pro ut di
cit certitudinem**

**Capitulum primum quid sit conscie
cia pro ut dicit credulitatem fixam et quomo
do originatur per syllogismum practicum quid
sit hinderesis. ratio superior. ratio inferior et
eorum differentia a consciencia**

Conscientia dicitur de conscientia rec-
ta et bona pro ut sumitur pro spe bona
quod quis habet de dei amicitia nunc ve-
ro restat loqui de conscientia recta
et erronea magis proprie dicta pro ut sumitur pro
actu assensus vel credulitatis et sic dicitur consci-
entia esse assensus vel credulitas intencionis
ad aliquid faciendum vel non faciendum. Unde
isto secundo modo conscientia dicitur quasi cum
alio scientia quia scientia vniuersalis ad actum
particularem applicatur vel etiam quia per eam a-
liquis sibi conscius est eorum que facit vel facere in-
tendit propter hoc etiam interdum dicitur sententia
vel dictamen rationis. Pro quorum intellectu
notandum quod ista quatuor differunt secundum rationem
superiorem rationem inferiorem et conscientiam ut docet sanctus
Thom. in 2. d. xxxix. **R**atio inferens est vis anime
motiua que semper est nata fieri in superioribus
naturaliter mouens et sit impulsus ad bonum et ab-
horrens malum que inferens aliquam legem rationis aliquam
etiam conscientiam nominatur. De quibus Ro. i. di-
citur de illis legem non habentes ipsi sibi sunt lex
Aliquam autem dicitur alio nomine scintilla rati-
onis ouementem quid quia sicut scintilla est mo-
dicum quid ex igne euolans. Ita hec virtus
est quedam modica participatio intellectualitatis

Conscientia

respectu eius qd de intellectualitate i angelo est.
Unde b. Jero. in glo. super ezech. primo dicit
q per aquila signatur que vt cetera animalia
in volando transcendit ita hec virtus trāscen
dit rācōnalē q p hominē figuratur et concupis
cibile q p vitulū atq; irascibile q p leonē. **Hāc**
si dederim ideo de⁹ posuit in homine vt serue
tur ordo et connexio rer. **Nā fm dyo. vii. ca. de**
diuinis nominibz Diuina sapiēcia cōiūgit pī
cipijs secundorum vltimis primorum. Angel⁹
autem est intellectualis nature nō rācōnalis cū
disursu. et isti nature homo per **si dederim** ap
propinquat et cōiūgitur. de q in psalmo. **Sig**
natum est super nos lumen vul. t. do. dedit. le
ti. rē **Hec si dederis** siue habitum nominis si
ue actum naturaliter inclinatur ad bonum semp
et remurmurat malo sicut e contrario sensualis
tas semper inclinatur ad malum et numquā ad
bonum. ideo etiam **si dederis** vocatur lex nature
pro vt a natura inest. **Si dederis** vero dicitur
secundum q inclinatur ad operatiua. et quē
admodū intellectus principiorū ē quo ad spe
culatiua. Ita **si dederis** ad operatiua inclinatur
principia. **Exemplū de speculatiuis** vt omē
totū ē magis sua parte qdlibet ē vel nō ē. **De o**
patīs aut vt nullū malū ē faciendū bonum est

prosequendū. Quod tibi ne vis fieri ratio
nabilit̄ et ex debito alteri ne feceris qđ tibi vis
fieri racionabilit̄ et ex debito alteri fac et simi
lia. **H**ec preterea hndereb̄ in nulla rationali
creatura vel intellectuali creatura extinguitur
totaliter ymmo nec in dampnatis. **D**e qđ
sa vl. vermis eoz non morietur qđvis enī i dāp
natis ipsa hndereb̄ quo ad displicenciam mali
culpe absolute cōsiderate et quo ad complacenciā
boni sit extincta tamen secūdu qđ culpa cōpat̄
ad penā sic in eis extincta non est qđ habent
displicenciā mali in collacione ad penā et sic
patet quid sit hndereb̄. **R**atio vero superior
vt tradit beat⁹ Aug⁹. li. ij. de tri. ē act⁹ racio
nalis potencie que sumit consiliū ex ratioibz
eternis et diuinis et p̄tam est speculatiua et p̄
tam practica. **S**peculatiua dicit qđ est credē
dum quia deus reuelauit. **P**ractica vero di
cit hoc est faciendū quia deus p̄cepit aut ei⁹
offensionem parit et huiusmodi. **P**ropt̄ qđ
b. Aug⁹ vbi sup̄ ca. xvij. et. iij. d. qđ **R**atio supe
rior superius aspiciendis intendit et superius
consulendis primū quo ad speculatiuā scđm qđ
practica. **H**ō atē inferior est actus potencie
rationalis que sumit consiliū ex ratioibz terū
temporalium vt hoc est dimittendū quia est su

Ratio quid sit

inferior ratio

Alfonso
pfluū vel diminutū vtile vel honestum et sic de
alijs condicionibz q̄s moralis phus p̄tractat
Unde rō superior sapiencie deputatur sicut infe
rior sciencie et tamen superior ratiō et inferior
nō sūt due potēcie sed ratiōis duo officia. **P**o
terō consciencia pro vt secundo modo sumitur est
assensus conclusionis elicite in silogismo p̄cti
co vel speculatio in quo sinderesi maiorē rati
o minorē et consciencia format conclusionem
Pro cuius ratiōi intellectu notandum q̄ rō i
eligendis et fugiendis quibusdā silogismis v
titur. In silogismo autem est triplex conside
ratio secundū tres p̄posiciones ex quaz duabus
tercia concluditur. Ita contingit i p̄posito nā
ratio in operandis ex naturalibz principijs ex
lege natuē seu sinderesi assumit circa particula
riā iudicium puta nullum malum culpe est faci
endum et similia. tunc lex nature seu sinderesi
i silogismo cōsciē maiorē ministrat. sed minorē
addit ratio naturalis inferior vel superior. si
hoc ē malū culpe. sed consideratio conclusiois
elicite est consideratio consciencie. Unde cōsciē
tia indifferēter de presēti preterito vel futuro
facto remurmurat ex quibz patet quid sit sci
ētia i p̄posito. et de tali cōsciā plurimi loquūt̄.
moderni doctōes presertim circa h. d. xxxviii et

alij speculatiue de eadē determinātes materia

Capitulum secundū quid sit recta consciā
et erronea et quō oritur eius error

Hec autem hec consciā duplex. scilicet recta
et erronea. Recta est assensus cō-
clusionis debite illate ex premissis
veris in syllogismo presertim practi-
co ubi maior procedit ex fidei vel ex rōe
vel fide cognitā et in minore per rōem superiorem
vel inferiorem vere et debite subsunt. ut omne
dei preceptū est faciendū. hoc est huiusmodi vi-
delicet diligere deū super omnia. ergo deus ē
super omnia diligendus. Consciā autem
erronea ut dicit beatus Aug⁹ et hētur d. xxxviii
ubi sup̄ tūc i aliquē cadit. qm̄ i agendo intelec-
tus aliquid p̄ vero a p̄bat quod falsū est. Aut
econtrario pro falso a p̄bat qd̄ v̄r̄ ē et fit qm̄
in syllogismo consciē seu practico in minore false
vel male subsunt quia tunc erronee et false con-
cluditur. Cā autem qre consciā errare pōt est
ista quia consciā formatur ex assumptioe
alicuius particulāis p̄p̄sicionis sub vniūsalibz
regulis op̄adoz p̄p̄sicio autem que assumit̄ seu
subsumitur non est pro se nota ut sunt vniūsa-
lia principia agendoz s̄ innotescit per fidem
vel inquisitionem rōis et ideo circa eā et circa cō-

scienciam ex eius assumptione formatam contingit error. **Vel** quia fidei non assentitur non enim omnium est fides secunda thess. 3. vel quia testes et inquirentes decipitur quoniam quis ex inconsideratione eorum que inquirenda sunt et consideranda quandoque vero ex passione abducente iudicium rationis quandoque etiam ex habitu malo vel erroneo exempli gratia lex tradit universale principium circa quod non contingit errare scilicet quod illicitum non est faciendum. **Hereticus** autem assumit quod iuramentum est illicitum ex eo quod scriptum est mathi. v. **Ego** autem dico vobis non iurare omnino ex quo sequitur conscientia erronea scilicet quod nullo modo est iurandum decipit autem conscientia quia non confert illud dictum scripture ad alia in quibus conceditur iuramentum tamquam licitum patet ergo quod conscientia erraret potest **Et** per idem patet quod hinc de his errare non potest. **Respicit** enim hinc de his universalia principia agendorum circa que non contingit mente errare sicut nec circa prima principia in speculabilibus **Et** sicut prima principia in speculabilibus non possunt esse falsa eo quod immediate illustrantur lumine intellectus agentis sic et prima principia in operabilibus circa que est hinc de his erronea esse non possunt quia etiam immediate

sequitur lumen intellectus agentis de quo psal

Multi dicunt quis ostendit nobis bonum et malum
respondetur. **S**ignatum est super nos in vultu

tu. do. de. le. in. cor. meo. **N**otandum tamen quod
proprie loquendo non omnis error circa iudicium
agendorum est error conscientie errant enim
omnes qui operantur malum sed in solis ex
habitu peccantibus est error conscientie. **I**n

peccantibus vero ex passione est ratio aliquantulum recta

Unde ignorantia electionis que est in eis de
qua postea patebit non est error conscientie quia
conscientia solum dicit illud iudicium quo intel
lectus iudicat aliquod esse bonum vel malum
quantum ad deum et bonos mores. **U**nde inco

ntinens quando scit fornicationem esse malam et nichilominus
passione ductus eligit eam tamquam bonam
conscientia sua non errat immo scienter facit
contra conscientiam rectam. **E**x quibus item patet

quod triplex potest esse error circa huiusmodi
practiam. **U**nus est error electionis in eo

qui peccat ex passione obumbrante iudicium ra
tionis. **A**lius est error credulitatis seu sententiae

quando quis assertive inheret conclusioni quam
scientia proprie dicitur conscientia. **A**lius est er

ror dubietatis seu dubitationis quando neutram
partem tenet cum certitudine sed de utraque dubitat

de q̄ dicitur infra late p̄t̄. 3. c̄. i. et sequētibz

Capitulum tertium cur cōsc̄ia ligat sicut lex

Nunc videndū est quōs consciencia se habentem ligat. Nā secundū omniū catholicorum doctorum sentēciā capiēdo cōsc̄iam p̄p̄e p̄ credulitate s. fir- ma q̄ q̄s se credit sub peccato ad aliq̄d teneri cōsc̄ia sic ligat q̄ ea non de poita et stāte homo peccat si cōtra eā faciāt sū cōsc̄ia sit r̄c̄a vel erronea ut patet autoritatibz et racōe. **Vñ. Ap̄ ad Ro. ix. d. Omne quod nō ē ex fide peccm̄ ē. Ori- ge ubi vult. Ap̄. ut nichil dicā n̄l cogitem. n̄l agam nisi secundū cōsc̄iam. Et glo. sup̄ p̄dicto textu dicit. Omne etiam si bonum sit in se q̄d non est ex fide. i. quod sit cōtra fidem. i. contra conscienciam ut credam⁹ malū esse peccatū ē. Et iterū glo. ibid. Omne quod sit contra cōsc̄ia etiā edificat ad gehēnā. Insup̄ sup̄ illo ecc̄. viij. Scit tua cōsc̄ia q̄a tu crebro maledixisti alijs glo. d. Qua iudice neō nocēs absoluit. Patet etiā rōe nā cōsc̄ia at̄ est recta et tūc ligat aliqua lege naturali diuina at̄ positua at̄ consciencia est erronea et tunc ligat etiā vel virtute p̄cepti vel iussu dei licz per accidens q̄a cōsc̄ia non dicitat aliquid faciendum ea racione q̄ sibi videat. h̄ hac rōe q̄a sibi a deo iussū est**

vel preceptum et ita ratio pro tunc dicat se te-
neri ad aliquid et quia hoc dictamine stante
voluntas non conformatur se rationi. ideo actus
voluntatis inordinatus est. Unde quando consci-
entia hominis errat dictando esse licitum et esse
faciendum sub debito quod est de se peccatum et
quod scire tenetur et quod scire potest peccat
faciendo secundum dictamen conscientie quia
ex ignorantia imputabili peccat perpetrando ac-
tum illicitum et etiam tunc peccat non facien-
do stante erronea conscientia quia facit contra
conscientiam ideo conscientia dicitur habentem
ligare ligari enim dicitur moraliter qui sic dis-
positus est circa aliquod agibile quod in neutram
partem potest licite declinare ad modum illius
qui ligatur corporaliter qui nunquam potest procede-
re interim quod ligatus est nec tamen aliquis sic
conscientia ligatus est simpliciter perplexus quia
potest et debet conscientiam erroneam deponere
licet sit perplexus. Item quid id est interim quod reti-
net illam conscientiam erroneam quam postquam depo-
suit non peccat. Exemplum de eo cui dicat
conscientia quod nunquam sit iurandum adveniente pre-
cepto superiorum in quo de dicenda veritate iu-
rare debet si iurat peccat quia facit contra conscientiam
si non iurat peccat contra obedientiam. Circa

premissa occurrunt plura dubia. Primum dubium est de modo ligamenti conscientie et utrum erronea conscientia liget ad errorem deponendum. Respondetur quod conscientia erronea duo includit errorem scilicet et conscientiam ratione primi ligat ad deponendum eam. vinculo divini precepti ad ephe. quarta expressi ubi sic dicit apud. Deponentes vos secundum pristinam conversationem veterem hominem quam corrumpitur secundum desideria errorum. conscientia vero secundi ligat vinculo conscientie ad faciendum quod debet nec tamen est simpliciter perplexus. quia potest et debet deponere illam et ille simpliciter non ligatur et per prius et magis ad deponendum quam ad faciendum tenetur et si de illa per se nesciat iudicare debet periculis consulere vel ubi deest humanum consilium sibi debet se per orationem ad deum convertere. Dubitatur secundo utrum conscientia erronea aliquando excuset sine quod lex iniqui sui conditoris non excusat sed potius odempnat secundum illud psalms. x. qui conditis leges iniquas. Conscientia autem erronea est lex iniqua ab eo tamen condita quam eam sibi formavit. et ideo simpliciter non excusat sed magis peccatum facit et aggravat. Ad cuius evidenciam notandum quod tripliciter errat conscientia. primo indifferentia iudicans esse prece

pta vel phibita secundo et contrario precepta
vel prohibita iudicans in differentia tertio iu
dicans precepta esse prohibiciones vel extra
rio In primo casu non excusat s; illa queat
et condemnat. In ij. et iij. casu nota q; consciē
cia erronea duo includit. scilicet conscienciam
putatiuā et errorem ex primo excusatur pecca
tum pro tanto quia minus contemnit exempli
gracia quādo fornicati nō credit esse precep
tum et ideo fornicatur s; pro tanto aggrauat q;
a libidinosus et seuerius peccat. **Unde Jere
iij** Sapientes sunt vt faciāt mala. bene autē
facere nesciūt. De ij. autem distinguitur.
Cū enim omnis errās sit ignorās vt. d. b.
Aug⁹ in Enchiridion. ca. xvij Ideo q; mo
dis contingit quē ignorāe tot modis contingit
eciā errāe de quibus dicitur distincti⁹ sequenti
ca. Dubitatur. 3. utrū erronea consciencia
plus liget q; preceptum prelati in differentibus
que precipere potest. Sunt autem in differen
cia vt leuare festucā et similia. Responde^t O
bediens prelato contra cōsciām. aut captiuat
cōsciencie iudicium affectu vel effcū vt subdēs
pcepto prelati aut facit contra cōsciām et af
fectū voluntatis obediens prelato timore ani
mi vel amore deordinato In primo caū faciēs

contra conscientiam non peccant. sed meretur
licet non possit deponere conscientiam. vel non de
ponat sicut non potest rēdere rationibus contra fidē
voluntatem tamen captiuas illi obediens iō mē
tur secūdo co. io. In captiuitatē rēdiētes oēs itel
lectum in obsequiū rēpristi In secundo casu pec
cat. sed minus q̄ si faceret cōtra p̄lati precep
tū p̄mo agens contra prelati preceptū magis
coptēpneret eū q̄a cōtempnens prelatum. Nō
autem cōtempnens conscientiam erroneā cō
tempnit deū. Unde. bernh. in de precepto. 7 dis
pen. Sit tanto pe caueda sunt scandala p
uulorum. q̄nto āplius p̄latorum quos sibi de
coequare quodammodo in vtroq; dignatur dum
sibi met imputat et illorū reuerēciā et contemp
tum contestans eis qui vs audit me audit et
qui vs spernit me spernit. Secundo q̄a tal
plūcs imo totū collegiū magis offēdit et scāda
lisat q̄ si cōtra conscientiam faciat. Tercio
quia se magis ad malū disponit sc; ad obediē
tiam et rebellionem. atq; ad sequendū p̄rium
sensū et ad peruertendū veritatis iudiciū de q̄
ysa. v. dicitur De q̄ sapientes estis in oculis
vestris. ¶ Capitulum q̄rtū
q̄ conscientia nō in oī casū ligat q̄n autē liget at non
ostenditur ex modis ignorādi diuersis

O Veritur etiā hic an cōscia erronea
semper sic liget q̄ in nullā ptē pos
sit homo licite declinare. Responde
tur secūdu sanctū thomā prima. ii. q̄
xix. articulo. vi. q̄ non huius rō ē quia error
cōsciencie aliquā non est imputabilis cōsciencia
to fraud et ignorācia aliqua puta inuincibilis
vel ignorācia facti probabilis q̄ excusat totali
ter a peccato sic et error. Rā error ex igno
rācia solet procedere. Ad sciendum autē quā
error cōsciencie liget et quā non et quā excuset a
peccato. Oportet prescīre quā ignorācia ex
cuset a peccato et quādo non. Cuius rō est
quia ignorācia facit inuoluntariū in toto vel i
parte et per consequens excusat in toto vel in
parte cū nichil sit peccatum nisi q̄a volūtariū
secundū. b. Aug⁹ et pat rō est de errore. Cō
siderādum igitur q̄ quātum i pposito sufficit
Quintuplex est ignorācia. s. circumstans
vel cōcomitās. Inuincibilis iuris seu vniūsalis
facti seu p̄ticularis et electionis. Ignorācia
cōcomitās actum seu circūstans est quā ignoran
cia est de eo quod agitur et tamen si sciretur
nichilominus agē et tunc non excusat peccatū
nec agguat nec diminuīt quia non inducit ad
volendū. Exemplū de eo q̄ vult occidē hostē

sed ignorans occidit eum putans occidere seruum
signum huius ignorancie cum quis non permit q
actum peccati fecit. Ignorancia invincibilis est
q non est in potestate alicuius vel fit ex igno
rancia seu nesciencia alicuius circumstancie ab
qz omni negligencia imputabili precedente vel
vt alij dicunt et in idem redit. Est eorum que
nec tenemur nec possumus scire. Unde ig
norancia que est invincibilis secundum se et
suam causam excusat ex toto quia causat oino
involuntariu. Dicitur autem notanter et secun
du se et secundu sua causam ppter ebriu ex ebr
etate peccantem cuius ignorancia est invincibil
secundu se quia tunc non potest iudicare qd agendu
vel non agendu. Non tamen est invincibil secund
um suam causam quia potuit se non inebriare
et sic non ignorare. Unde non e oino excusat. Hec
ignorancia invincibil secundum aliu in summa e mlti
plex qa qda ex natura e invincibil sic i morietate
et i melancolicis et hec ex toto excusat. Alia e invi
cibil ex accute vt i ebo vel q comederunt iusqa
mu vel cituta q ad insaniam ducunt vel ex infir
mitate aliq. In qbo si qs dedit carz faciendo re il
licita non excusat ex toto. Si vero ei licite dedit
opa excusat i toto qa tunc non e culpa s pen de
hac ignorancia dicit concordado cu pmissis vlti

sup ij d. xxij et concorditer in summa sua li. vi

Ignorācia inquit iuris seu vniuersal est vt
si aliquis nesciret furtum esse peccatum vel a
liquod huiusmodi. **H**ec ergo h est omnino
inuincibilis et involuntaria quia scire quis nō
potest vt patet in pueris et stultis a natuuta
te et tunc excusat ex toto. **S**imiliter si quis
de aliquo agendo dubio magis peritos consu
lit de quo nullā habet auctoritatem expressam
vterq ita sit vel non dummodo foemet sibi bonā
conscienciā postq̄ magis peritos consulerit e
ciam si res aliter se habet q̄ ipse sentit excusa
tur enim q̄ potuit deus autem nichil impossi
bile requirit ab homine. **S**i autē hō incide
rit in hanc ignorāciā inuincibilē hoc erit at p
opus licitum vt si per vigiliās ⁊ abstinencias
et huiusmodi aliquis insanus factus est et tūc
excusat ex toto etiam si excessus furoris pecca
tum veniale fuerit. **A**ut incidit culpa sua mor
tali et tunc dicunt quidam q̄ peccatum sequēs
excusatur ex toto si nullum habet vsum ratiois
et hoc ē probabilius et verius hec. **B**rius
• Consentat cum hoc ray in sū et. Augustin⁹
ac. Ambro xv. v. q. i. aliquos ⁊ ca. **I**lla cauē
da vñ. pe. de. pal. super. ⁊ d. xxij concordans
cum predictis dicit cum durando ignorancia

que est causa actus aut est eorum que nec tene-
mur nec possumus scire que dicitur invincibi-
lis. Aut eorum que tenemur et possumus scire que
dicitur vincibilis. prima excusat si sit invinci-
bilis secundum se et secundum causam quod addit pro-
prium ut supra dictum est qui non in toto ex-
cusatur. Ignorantia autem vincibilis aut est in-
universali et dicitur ignorantia iuris. Aut in parti-
culari dicitur et ignorantia facti. Prima autem est directe
affectata ut homo liberior peccet et hec non
excusat sed aggravat. Aut non est directe affec-
tata sed provenit ex quadam negligentia et hec
licet non excuset ex toto sequens peccatum tamen
ipsam alleviat. Ignorantia autem particularis seu
facti excusat vel non excusat ut infra dicitur.
Dicit ergo per de per super verba durandi sic
declaratio que facit de ignorantia causali vincibi-
li bona videtur. Est tamen addendum ad id quod
dixerunt ignorantiam vincibilem eius ad quod
homo scire tenetur et potest quia si non potest vel
non teneatur excusatur ut miles mulier minor
et sic de alijs non tenentur scire iura hominum po-
sitiva nec pari ratione que vacant theologie sacre ex-
coediatione confirmata per papam etiam decretiste de-
cretales et huiusmodi sed quicumque est dolus capax te-
netur scire in naturale et divinum quod ad prima hec per Est

igitur ignorācia iuris est illa que quis scire te-
netur vt q̄ fornicatio est peccatū mortle si q̄s
nesciret et similia. **Dicitur** q̄ secundū phi-
losophū ignorācia vniūsalis scdm iuristas ve-
ro ignorācia iuris et in idem redit quia ius b̄
vocantur regule vniūsales regentes vitam hu-
manam et hec ignorācia iuris variat̄ in di-
uerhis dum vnus scire tenetur ad quod ali⁹ sc-
ire non obligatur de qua dicitur largius parte
tercia capitulo xxiij et xxiij. **Hec** ignorācia
a iuris at̄ ē directe affectata vt homo liberius
peccet. **Hec** non excusat sed agguat. **Aut**
non est directe affectata sed prouenit ex qua-
dam negligencia. **Hec** licet non excusat ex
toto tamen excusat a tanto et alleuiat peccatū

Exemplū primi de eo cui dicitur cōsciencia
q̄ debet accedere ad non suā q̄a noluit intelli-
gere vt bene ageret ne haberet cōsciāz retrahē-
tē ⁊ propterea iniquitatem meditatus. **Et** in cubi-
li suo salicet cōsciencia ⁊ astitit vie non bonē

Tales s̄ de quibus Job xx. 8. **Recede** a nob̄
bis scienciā viarū tuarū nolum⁹ et talis peccat
grauius. **Exemplū** ij. de eo qui neglexit solū
discere dei precepta. qm̄ discere potuit alias ad
alienam non accederet. si id sciret contra dei
preceptum esse. tal⁹ peccat sed minus q̄ prior

Ignorancia facti vt loquuntur iuriste vel particu-
laris vt loquitur phus. et etiam in idem redit
quia factum aliquod vocatur particulare deter-
minatam per circumstantiam q̄ contingit etiam
sapientem aliquñ ignorare. et est particulariũ c̄
circumstanciarũ in actu. et in tali aut adhibet de-
bita diligencia ⁊ dat̄ opera rei licite ⁊ hoc mo-
do excusat sicut fuit de iacob cognoscendo lyam
q̄ credidit esse suam scz. rachelem. **A**ut non
est adhibita debita diligencia vel datur opeã
rei illicite. et hec nõ omnino excusat. potest ta-
men plus vel minus alleuiare si nõ fuerit direc-
te affectata. Vnde si quis operã rei licite dedis-
set moderate ignorãcia sequens culpã nõ habe-
ret et sic posset peccatum consequens ex toto ex-
cusare vt patet in hñs qui per exerciciũ sp̄i-
ritualium operum in amecia vertuntur vt sanc-
tho. d. Ignorancia vero electiois male est q̄
prouenit vel ex passione vel ex habitu ex q̄b̄
aliquis actu non considerat qđ tamẽ considerã
põt et debet. et hec ignorancia quodãmo affec-
tum peccati consequitur vt quãdo ex concupiã
pcã q̄ volũtas non rep̄mit absorbetur iudiciũ
rationis in particulari oparabili. scđũ q̄ di-
ciẽ in vi. Ethi. q̄ delectacõ corrũpit existiacõz
prudẽcie. s̄m q̄ ignorãcia omnis malus diciẽ

ignorās. hec ignorācia non excuset peccatum
nec minuit quia non est cā peccati. s. consequi
tur omne peccatum. De ignorantia etiā ha
bes plura pte. 3. ca. xv. conclusioē ij. Ex. pte
tactis ōnibz iā liquet qd tres solū ignorācie vi
delicet inuincibilis iuris et facti peccatum ex
citant augent vel d. minuūt omniūq; predicto
z vna ratio talis est. Sicut se habet ignorā
cia ad causandū vel non causandū minuendum
vel augendū voluntariū sic se habet ad excusan
dū. Nā eo ipso aliquid imputatur ad meri
tum vel culpā quia est voluntariū z qntū est vo
luntariū tantū est imputandū. Sed ignorā
cia se habet ad causandū voluntariū vel involū
tariū z augendū ipsū seu minuēdū mō quo dic
tum est vt patuit per membra singula ergo zc
Sed diceris quis forte in multis ignorāci
is insci⁹ iam laboro qd igitur faciā vt eas eua
dam vel vt deus michi non imputet ad peccatū
nam delicta quis intelligit. Ideo cū ps cla
mare habeo. Ab occultis meis mūda me do
mine et ab alienis parce seruo tuo. Respondeē
petrus de thar qd p verā contricionem deletur
ignorācia in quātū est peccatū quo abreatum
manet tamen ignorācia actu cuius rō est quia
quādo desinit esse voluntariū desinit eē peccm.

non tamen definit esse simpliciter. De hoc tñ
aliquid lucidius infra videbitur

Capitulū quātū applicat diuersos modos igno-
rādi ad questionem precedentē

D Et premissa respondetur directe ad
quesitum principale vbi queritur v-
trum sciencia erronea sy sic ligz se
habentem q̄ i nullā ptem possit ho-
mo licite declinare. Respondetur distinguendo in
errore consciencia sciens et de ignorācia. quia ā
est error imputabilis cuius ipse errans est cau-
sa vel occasio ā non est imputabilis sciens ē er-
ror ignorācie vel circumstācie particularis q̄l
fuit iacob respectu lye. et ita de similibus erro-
ribus non imputabilibus. In talibus itaque
consciencia talis non liget modo in tytulo q̄sti-
onis pretacte. Nam per talem conscienciam
homo non est ligatus simpliciter. sed solum se-
cundum quid. potest enim secundum vnam p-
tē licite pcedere. Si autē error sit imputabilis
tūc p talē cōsciam homo ligatus est simpliciter
stante tali cōsciam. quia nec secundū ipsam pōt
homo licite facere nec contra ipsam. Cuius rō
est quia vna sola condicō mala reddit actū sim-
pliciter illicitū. s̄ in omni actu q̄ est secūdu talē
cōsciam vel contra ipsam est aliqua p̄dicō m̄a

Patet hoc de primo actu qui est secundum e-
am. Actus enim qui est secundum conscientiam er-
roneam vel est malus secundum se. ut cum aliquis
credit esse faciendum ut detur pauperibus. vel est
malus quia prohibetur vel contra preceptum superuenientis
ut cum precipitur alicui iurare qui tamen non
iurat. eo quod credit iuramentum illicitum esse. et
ita in omni actu qui secundum conscientiam erroneam
est aliqua est condicio mala vel de se vel ex prohi-
bitione. **H**oc autem non est intelligendum
de conscientia errante circa indifferentia vel ea que
sunt super erogationis. ut cum aliquis se credit
teneri ad levandum festucam quo ad primum. Vel
ad vivendum caste quo ad secundum cum tamen ad
neutrum teneatur. **I**n talibus enim actus qui
est secundum conscientiam erroneam non est malus
secundum se. nec etiam prohibitus ideo sequens con-
scientiam talem erroneam non peccat. **G**enera-
liter autem faciens contra conscientiam peccat
quando conscientia dicit aliquid tanquam debitum
ut probatum est supra 3. ca. sed quando dicit si-
bi solum ut licitum ut quod fornicatio sit licita tunc
faciens contra eam non peccat. **S**ed cum dic-
tat aliquid ut debitum tunc peccat. nam consci-
entia erronea in materia imputabili determi-
nata per prohibitionem vel preceptum ligat se

quod tamen intelligendum est quando dicitur precipi-
endo vel prohibendo non autem consulendo aut
permittendo ut si per heresim de errore carita-
tis et libertate spiritus dicitur conscientia non esse negan-
dum illi qui per caritatem petit usum corporis
tunc sic ligat conscientia quod quid quod faciat pec-
cat. Unde etiam leuissimum festucam credens contra
preceptum dei agere peccat grauiter contemp-
nendo vult enim agere contra preceptum domini sub
quo conscientia comprehendit aliquid ut inclu-
sum. Et licet illud vere non sit inclusum sub precep-
to tamen iste vere quo ad mentem est contemptor
precepti qui credit oppositum eius quod vult fa-
cere esse preceptum. immo dicit sanctus thomas
d. xxxix in secundo scripto. Si ratio dicitur ali-
quid directe cadere sub precepto tunc peccat
mortaliter obmittendo illud quod conscientia
dicitur etiam si sit veniale de se vel indifferens

Capitulum vi. mouet plura dubia de ligamen-
tis conscientie et soluit

Quia prefata materia erronee solue-
re sunt adhuc tria dubia soluenda. Pri-
mum quod plus peccet. Ille qui facit contra
conscientiam erroneam an ille qui sequitur
ipsam Respondet durandus d. xxxviii. ubi su-

pta. **D**icendum inquit qd hoc non potest v
no sermone determinari. **B**ed consideradū
qualiter est illicitum illud qd conscia erronea
dicat esse faciendū quia quādoq; ē illicitū vt
peccatum veniale fiat qn̄ conscientia dicat es
se mentiendum ppter vitam innocentis saluā
dam quādoq; vero vt mortale fiat quādo qd
credit esse firādū malis diuitib; vt detur bo
nis pauperib;. **E**x parte etiam conscientie
consideradū est quid ipsa dicat faciendū qui
a quādoq; dicat aliquid faciendū tanq̄ ex pre
cepto puta qd non mendans ppter vitam alte
rius saluandā reus est homicidij quādoq; ve
ro dicat aliquid eē faciendū vt opus misericor
die solū puta qd furtum committēs bene faciat
vt det pauperib; et sic sit misericors. **I**n p̄
mo caū sequens conscientia erronea peccat so
lum venialiter sed faciens cōtra ipsam peccat
mortaliter. **I**n secundo autem ecōtrario. **S**i
autē sit aliquid ex precepto faciendum vel ob
mittendū et conscia dicet oppositum tanq̄ ca
dens sub precepto tunc sparādū est preceptū
precepto et secundū hoc vidēdum verbi grati
a. **S**imiliter errāte conscientia credat qd li
citur sit mechari vt saluet sui vel viri vitam
alioquin rea ē homicidij pl̄ peccat exponēdo

se vel virum morti q̄ mechādo quia maius est
non occides similis est in omnibus alijs iudi-
candum cum enim utrobique est preceptum tūc
comparanda sunt illa ad invicem ut secundū
illa iudicetur de preponderando **S**i enim muli-
er credat se teneri ex precepto **N**on occides
ad mechandum p̄ vita viri alter putās se fo-
re reā homicidij plus peccat nō mechando q̄
mechando **C**ontra si putat se occidēdā ne vi-
oletur plus peccat seipsam occidendo secundū
conscienciam q̄ mechando contra eam **D**ubi-
tatur secundo an dictamē cōscie pl⁹ obligat q̄
p̄ceptū prelati respondet tho. in. ij. q̄ sic. q̄a
consciencia non obligat v̄tute p̄a. sed v̄tute p̄-
cepti diuini **C**onsciencia enim non dicit a
liquid faciendum hac racōne quia sibi videat
sed hac racione quia a deo preceptum est. vnde
per accidēs ex virtute diuini precepti obligat
inquantum dicit hoc vt preceptum a deo et
ideo dictamē Consciencie plus obligat quam
preceptum prelati. siuid et preceptum diuinū
in alijs virtute ligat siuid patet in exemplo
Si preceptum regis non perueniret ad popu-
lū nisi mediāte aliq̄ principe. si p̄ncps dicēt
hoc ē preceptum a r̄ge q̄uis nō eēt verum dic-
tum suum obligaret vt preceptum r̄gis ita q̄

contemptores penam inuenerunt **Dubitat**
3. quot modis posset quis perplexus esse in con-
scientia. Respondetur in genere hoc scitur s
in specie infinitas quasi modis fit. **Unde secun-**
dum. Antihodoren in summa sua triplex est p-
plexitas scilicet perplexitas intelligencie sacre
scripture. Perplexitas intellectiua faciendorum
et est perplexitas in euitabilitatis peccandi.
• **Prima et secunda** reperiuntur in sciencijs
ad q signandum apud ysa. ponit hoc loco onus
egipti postq enim homo exiit a se onus babi-
lonis id est amorem huius mundi a quo primu
exhonerare se habet. **Secundo** loco se exiit
ab onere philistinum id e demonu temptacibus
• **Et post hoc** exiit se tercio loco ab onere
moab id est ab onere secularis sciencie vt dice-
re possit cu **Apost** Non q sufficientes scim
aliquid cogitare a nobis quasi ex nobis. sed o-
nis sufficiencia nostra a deo est. • **Et post**
hec onus carnalis dilectionis siue prudencia
carnis que dicitur onus damasci a se exiit.
• **Item ultimo** restat onus egypti qd quilibet
sanctus habere potest. **Hec** sunt tenebre igno-
ranciae quibus premuntur sancti. sed non opprimuntur.
• **Et ita patet q** sancti habent perplexi-
tatem primam et secundam. **Prima** autem per-

plexitas soluitur per distinctionem multiplici-
tatis siue amphiboloyce et equiuocacōis . vel p-
distinctionem temporū vel qđ simpliciter dica-
tur . vel secundum quid intelligi debeat . **Secun-**
da perplexitas soluitur vno modo scz per spi-
ritum sanctum . **Unde i. Joh. ij. vs** vntionem
habetis a sancto glo . spiritu et noscatis omnia
scz ad salutem necessaria . **Et iterū ibidē .** Hoc
scribo vobis de hīs qui seducūt vs . et vs vnc-
tionem qđ accepistis a deo maneat in vobis . et
non necesse habetis vt aliquis doceat vs . sed
sicut vntio eius docet vs de omnibus et verū
est et non est mendacium . vbi secūdu glo . vnc-
tio est caritas . sanctus qui hanc dat . est spiri-
tus sanctus . **Et** fiet sic vt docente vs inte-
rius spiritu sancto . non indigeatis extrinsecus
hominum institutis doceri . et iterū ibidem di-
cit glo . **Nemo** docēt homini tribuat qđ ex
ore docentis intelligit quia nisi intus sit qđ do-
ceat . lingua doctoris exteri⁹ iuanū laborat nec-
tū doctor taceat . sed quod potest agat . **Idem**
ex itēcōe tradit **Gre. i. omel. 7** et **Aug. 9 .** libro de
magistro docet qđ qđa nichil intelligitur n̄ etiā
intellect⁹ agentis luie illustretur . qđ intellect⁹
in mediate a deo illuminatur . **Idcirco** vnus est
magister noster crist⁹ etna sapia . **Et notādū**

quod in potestate nostra est habere vinctiorem p[ro]
fatam. Unde nyc[ol]us de ly. super prefato textu
scilicet maneat in nobis. Dicit in potestate ho
minis est gratiam baptismi obseruare. De
quod premisit. vinctiorem habetis a sacro scilicet
sp[irit]u. et noscis omnia. scilicet ad salutem necessaria

Si enim natura non defecit in necessarijs
multo minus auctor nature. Unde si hereticus
veniat ad corrumpendu[m] fidem in simplici fidei
qui se conuertat ad deum orandu[m] pro vinctio[n]e
ei non deficiet quia eum dirigat per se vel per
alium secundu[m] ea que pertinent ad salutem se
cundu[m] suum statum. Illud autem habere di
cimus quod est in nostra potestate habendi quod
autem dicit non necesse habetis vt aliquis do
ceat vs. scilicet homo non est intelligendu[m] quod simpli
ces fideles contempnere debeant doctrina[m] supio[r]um
vel etiam eam negligere cum eam possint ha
bere. Sed quid fieret si humana doctrina de
ficeret tunc enim de[us] suppleret. Unde frequen
ter reperuntur aliqui simplices nutriti in ca
pis clarius videntes in his que sunt ad salu
te[m] necessaria[m] quam illi qui quasi cottidie audiunt
sermone[m] in ciuitatib[us] magnis. Concludit
autem et verum est et non est mendacium quia
ab eo qui est regula veritatis non potest p[ro]cedere

nisi verum hec nichil. Tercia perplexitas sol-
uitur per depositionem erronee consciencie de
qua videbitur parte tertia p totū ideo null⁹ po-
test esse. n. mō vel. 3. mō perplexus a deo. q̄ sit
simpliciter perplexus. alias talis nō libere nec
voluntarie peccaret quod nūq̄ sit. q̄a oñe pec-
catum secundum Aug⁹. est a deo voluntariū. q̄s
nisi aliquāter sit voluntariū nō est peccatum.
Si autem alicui apparet q̄ peccet siue faciat
siue dimittat. apparencia non est veritas. qui-
a si scienciam haberet et non ignorantiam. vi-
deret viam sine peccato faciendi vel dimittēdi.
vt patet in exemplo sequenti. Potest tamē a-
liquis esse perplexus secundū quid. scz secundū
erroneā conscienciā qua deposita. erit liberat⁹.
Exemplum de eo cui dicitur consciencia q̄ forni-
cari debeat. alias reus erit mortis. p̄prie p̄sone
errat talis conscienciatus et interim q̄ talē h̄
conscienciam est perplexus secundū quid. q̄a siue forni-
cetur siue nō. peccat. q̄a si facit committit pec-
catum fornicationis. si non facit. committit ex in-
tencōne seu consciencia peccatū p̄p̄riū homicidij
et sic s̄m quid ē perplexus. igit̄ deponat conscienciam
tunc non fornicando non peccat. Iste tamē cui
apparet q̄ conscienciam non possit deponere et s̄m
quod perplex⁹ ē in̄ duo vicia illud plus eligat vi-

cium vel potius minus timeat incidere quod
in se minus peccatum extat sicut in exemplo
de eo patet qui in turri captiuus est et sine cor
poris periculo euadere nullomō potest .eligit
locum vbi cadendo deorsum minus ledat. De
hoc est etiam regula vniuersalis theologorum
hec. In nullo casu est aliquis perplexus int̄
duo peccata quin ei pateat exitus absq; nouo
peccato. nā si iurauit quis piā se occisurum pe
trum innocentem et non occidat eum ipse non
peccauit nouiter. sed iam peccauit iurādo. Si
autem consciēcia dicat sibi erronea q; petr⁹
innocens ē statim occidendus ab eo dimittat
hanc consciam et liberatus est. Si autē pos
tremo incidāt duo precepta iconpossibilia ex
culpa sua tunc agat illud qđ de se ē magis ob
ligatorium et a nouo peccato immunis existet

Capitulum septimum tractatus scđi
assignat quinque causas erronee consciencie

Quid sit erronea conscia q̄ vuln⁹
magnum est anime. nunc vt mede
la adhiberi possit radicatus vidēdū
est de causis erronee consciencie. **U**
bi sciendū q; ex quinq; oritur scilicet ex discen
di negligencia. ex querēdi erubescencia ex sup
bie pertinacia ex affectus maliuolentia et ex

alioꝝum vicōꝝum gūium fetulentia. **P**rimo
ingꝝ oritur ex distendi negligencia. **U**nde ysai
iiij. **P**ropterea captiuus ductus est populꝝ me
us quia non habuit scienciam. tenetur enim q̄
libet cristianus scire aut adiscere ea q̄ sūt cre
denda. vt symbolum apostoloꝝum ⁊ que sūt ap
petenda et spernenda. vt oracionem dominicā
⁊ In q̄ continetur quit quid ē ordinate petēdū
et sperandum et ea que sunt facienda ⁊ dimit
tenda per dilectionem dei et p̄xiimi contenta
in decem p̄ceptis que sūt regule omniū dicē
te veritate mathi. xix. ⁊ Si vis ad vitam in
gredi serua mandata. ⁊ Ea que sunt ecclesie
communiter vulgata p̄cepta vt de preci
p̄is festiuitatibus de necessitate confitendi et
eukaristiam sumendi atque de quibusdam a
lijs sacramentis ecclesie venerabiliter parci
piendis tenentur omnes homines. ⁊ Te
nentur insuper singuli homines vt dicit. **S**ac
tus. **T**homas prima secunda questione sep
tuagesima. ⁊ Ea que ad eozum statum sunt
pertinēcia vel officiū. vt religiosus ea que ad
suam religionem pertinent **E**piscopus iudex
scabinus. **C**ōsiliariꝝ. artifex ⁊ sic de alijs q̄ ad
eozꝝ officiū p̄tinēt. sicut tenēt scire ea sine q̄rū
sciencia nō potest aliquis debitū actum exercē

et sicut turpe est mechanicō primo velle artē
discere quādo debet eā exercere. sic turpius ē
cuilibet in officio liato existenti si nesciat ea q̄
sunt officij sui exercere. vt iunctis matrimoni
o electis ad officia et similibus. nā qui ignorat
ignorabitur i. co. pl. viij. Et fatuis v̄gimbo
dicitur. Math. xv. Amen dico vobis nescio
vos. et clausa est ianua. Secundo oritur er
ronea cōsilia ex querēdi erubescencia puta cum
quis habere potest quos in dubijs consulat. vel
in arduis et erubescat querere. tales enim verā
prudenciam que idem est cum discretione et ab
erronea consuetudine sola scit liberare nūq̄ at
tingent ymmo in demonis temptatione interim
succumbent vt diffuse probat Cass. i. colla. ij.
moysi exemplis. primo abbatis Serapionis
qui iuuenis existens seruiendo abbati theoni
per demonis temptationem tā diu in furti pa
nis cōsuetudine durissima detentus est quo vsq̄
peccatum corā senibus agnouit. De inde ex
emplis scripture idem patet. primo de Samu
ele iuvene a deo electo i. r. i. z. Quem deus
pater suo colloquio noluit illustrare nisi semel
et iterum ab hely. seniore sacerdote doceretur
Sic vas electionis iam conuersū deus per
semetipsum statū istruere noluit h̄ ait ei act. 9

Surge et ingrederere civitatem et ibi dicetur tibi quid te oporteat facere. sic etiam idem paulus propter hoc solum ascendit iherosolimam ut euangelium quod per miracula plurimum gentibus predicauerat priuata ac domestica examinatione conferret cum apostolo. Contuli inquit ad Gal. ij. cum illis euangelium quod predicor inter gentes ne forte inuaduum currerem aut currisime. Ideo concludit Cassianus ex verbis moysi abbatis. Quis igitur tam presumptor et cecus est qui se audeat suo iudicio et discretionis committere cum vas electionis indignissimum se coapostolorum suorum collatione testetur. Unde manifestissime comprobatur nec a domino viam quidem perfectionis quempiam promereri qui habens unde valeat erudiri et doctrinam seniorum vel instituta contempserit peruipendens illud eloquium quod oportet diligentissime custodiri. Interroga patrem tuum et annuntiabit tibi seniores tuos et dicent tibi deu. xxxij. Et iterum dicit Cassianus ibidem. Non valebit ignorantiam eius calidus hostis illudere qui vniuersas cogitationes in corde nascentes perniciose verecundia nescit obtegere sed eas maturo examine seniorum vel reprobatur vel admittit. Tercio oritur conscientia erronea ex superbie pretiacione

ut quādo quis non humiliat intellectum suum
ut scilicet melioribus et sapientioribus se velit cre-
dere. **Contra** quod **Apostolus** in **1. cor. 10.** Captiuātes
omnem intellectum in obsequiū christi hoc est
differēcie ut exponit **Ulri. de Argen.** in cōpē-
dio tho. q. quilibet in credēdis plus debet cōsē-
tare fidei q̄ sibi et in āgendis plus debet alijs
credere q̄ sibi ut patebit pte. 3. ca. xvi. **Ideo**
Cass. ubi supra dicit. **Vera** discretio non
nisi uera humilitate acquiritur **Cuius** humi-
litas non fite hec erit prima probatio si v-
niuersa non solū que agenda sūt. s̄ etiā que co-
gitantur seniorū reseruentur examini ut suo
nichil quis iudicō credēs illoꝝ per omnia dif-
finitōibus acquiescat et quid bonū vel malū de-
beat iudicare eoz tradicōne agnoscat. **Que**
institucō non solū per uerā discretōnis uiam
iuuenē trannte recto docebit incedere. **Verum**
etiā cunctis fraudibus inimici et infidēis serua-
bit illesum nullatenus enim decipi poterit q̄s
quis non suo iudicō s̄ maiorū uiuit exemplo
Quarto oritur ex affectus malivolencia cū
scilicet quis aliq̄ passionem sequitur quia ta-
lis impedit animū ne possit cernere uerū qd
non solum uerum est de ira. s̄ de omni alia pas-
sione puta odio. timōe delectacōe. tristitia spe

vel desperacōne. ira. fuga. et. p̄secōne dolore.
et gaudio quando tales passiones nō refrenā
tur rōe quas phus n̄ ethi. ponit. **Unde b. Au-**
gustinus. in. ix. de. ci. d. dicit q̄ passiones aīe
quidā vocāt morbos perturbacōnes anime et de
duobus malis iudicibz et sac̄dotibz dicit. **Dan̄**
xiij. Auerteēt sensū suū glo. a recto scz aūterūt
oculos suos ne viderēt celū glo. i. celestia non
cogitarent et sequitur. Neqz recordarentur
iudiciorum iustorum glo. siue dei siue honel-
tatis siue nature q̄ omnibz ad bonū inhi ta sunt.
Causa subinfertur de passione erant enī amba
vulnerati amore eius scz susanne et postea a
pe vni eorum ipsum condempnando dan̄. Spe-
cies decepit te et concupiscencia peruertit cor
tuum. Quinto oritur ex viciorum aliozum q̄
uium fetulencia. nam habitus et dispensacōes
viciorum intellectum cecant sic vt lumen vere i-
telligencie vix habere possit et si habet habitus
viciorum adeo debilitant voluntatem hominis
et affectum vt sibi mundus sapiat non celesti-
a terrena et non diuina. Unde de malis in in-
ferno positus sic dicitur tarde de vita presenti
penitentibus sap. ij. Creauimus de via veri-
tatis et iusticie lumen non luxit nobis et sol i-
telligencie non est ortus nobis lassati sumus i-

via iniquitatis et perditionis et ambulauimus vias difficiles viam autem domini ignorauimus

Idcirco etiam thobias vicia secundum glo. significantur per stercorea calida prouidimus quae caecauerunt thobias. **R**ido inquit glo. prouidimus superpositus dormit qui leuitate lasciuie ac superbie se incautus subicit.

Capitulum octauum dat remedia ne quis in ignorantia dampnetur et sunt quatuor per que quis facit quod in se est

In medicamine preterea erronee conscientie necessarium est videre. **H**abet autem ignorantia vincibilis iuris et facti quae est origo erronee conscientie duo in se mala. **U**num est reatus seu culpa aliud est defectus scientie debite in esse qua scientia ignorans caret. **P**rimum tollitur per veram contritionem. **S**ecundum tollitur aut non imputatur per diligentiam debitam faciendo quod in se est. **E**xiguntur autem ad diligentiam debitam contra ignorantiam talem et ad faciendum quod in se est quatuor aut quinque secundum **C**risostomum videlicet inquisitio diligens scripturarum requisitio humilis in scripturis sacris lektorum operatio bonorum per cautelam grauium vicioz et iuocatio per orationes dei et sanctorum. **Q**uintum potest addi quod est causa precedentium videlicet ardes

desiderium proprie beatitudinis et fuga damnationis perpetue. Unde Crisostomus super mathiam omel. xxxix. ista tangens dicit. Si velles scripturas ingredi veritatem nunc peteres orationibus. nunc querereres in scripturis. nunc pulsares bonis operibus. nunc iterogares sacerdotes. nunc illos. nunc illos sed ista non fiunt. quia verbo dei non creditur. nec promissio beatitudinis desiderat. nec condemnationis iudicium formidatur. Eadem quatuor tangit et declarat bonaventura super. in materia de fide. **P**rimum inquit est diligens inquisitio scripturarum salutarium scilicet homini que fieri debet per attentam verbi dei audicionem unde psalmus. Tempus faciendi domine dissipabile. **I**deo dilectus manent super anthonio propterea. **D**ebet enim fieri per librorum sacre scripture si quis nouerit legem attentam inspectionem quia psalmus. Tunc non confundar cum persperero. **U**nde beatus viro predicatur per psalmistam qui in lege eius meditat die et nocte qui erit sicut lignum quod fructum habet in tempore suo et etiam fit per cordiale auditoris de scriptura sacra meditationem talibus enim insistendum est presertim diebus festiuis per que sabbatum multum sanctificatur. **S**ecundum est requisitio humilis in scripturis sacris litterarum quod fieri solus per conuersationem cum bono

nis hominibus. Unde in psal. dicitur. Cum
sancto sanctus eris etc. per crebra colloca-
tionem mortaliu bonorum quia sicut secundu apost. i.
cor. quinto. Corumpunt bonos mores colloca-
prava ita ediuerso secundu psal. declaraco ser-
mo. t. illu. etc. et per humilem qustionem sapi-
entorum exemplo ihe su qui duodenis in medi-
o doctorum interrogabat et audiebat illos et
subditus erat illis scilicet parentibus luce. ij.

• Que qntu valeat dictum est ia pte ista. ca.
vij. Tercium est operaco bonoz per cautela
grauiu vicioru vt scilicet homo sibi caueat a
grauibus peccatis et si in aliquod ceciderit non
diu in eo permaneat. quia secundu beatu grego-
riu deus sepe per noua peccata punit priora et
ppter vicia grauia sinit peccatorem in ignoran-
cia ruere et in peccata alia. Unde psal. Appo imi-
qui super iniqui eoz. etc. et sic. secundu glo. Au-
gustini super cecidit ignis et non viderunt sole
sic eciã secundu apost. ro. i. ppter peccata pha-
riseorum tradidit eos deus in passiones igno-
mimẽ et obscuratu est insipientes cor eoz. Qui
ymmo secundu. b. gre sup ezech. Contempne-
ti qui non vult penitere poit de? offendiculũ
vt grauius impingat. Quartum est inuoca-
co per oracoẽs dei et sanctorum quatinus de?

velit hominem illuminare ut necessaria ad salutem intelligat et ut in ignorantia sua non permaneat exemplo psalmiste qui ait delicta quae intelligit et statim orare incipit pro intellectu eorum. d. ab. oec. me. mū. me. do. et ab alie. pce. ser. tuo. vñ. glo. sup. Mathi. viij. crislus modo rogatus modo vltro orat. ostendens se contra vitiorum passiones semper annuere fidelium precibus et ea nonnumquam que ipsi non intelligunt vel intelligenda dare vel pie petentibus etiam non intellecta dimittere. **Quia** que igitur in predictis quatuor diligenciam fecerit. videtur secundum Crisostomum et bonaventuram facere quod in se est et peccatorum remissionem consequi potest. etiam occultorum quamuis etiam per multa alia peccata dimittantur. **Unde** Origenes super le. ij. dicit aliquis melius fore agebatur cum antiquis quibus diuersis sacrificiis venia prestabatur apud nos vna tantum venia peccatorum per baptismum lauacrum nulla post peccanti misericordia. **Decet** enim districtioris discipline esse christianum pro quo christus mortuus est boues hyrci et oves iugulabantur et aues et similia oleo conspergebantur pro te dei filius iugulatus est. **Et** iterum te peccare delectat non tamen despēs

Audivisti quanta in lege sacrificia pro peccatis

• Audite quante sunt remissiones in euangelis
Prima est in baptismo • **Secunda** in martirio • **Tercia** per elemosinam • unde date que habetis et omnia munda sunt vobis Luce xv

• **Quarta** quia fratribus remittimus • Math vi • Si remisitis fratribus ex corde et vobis remittet pater peccata vestra • **Quinta** quia conuertimus peccatorem ab errore vie sue secundum illud • Jacobi tercio qui conuersi fuerit peccatorem ab errore vie sue et cetera • **Sexta** per habundantiam caritatis • Unde Luce septimo

• Dimittuntur ei peccata multa quia dilexit multum et alibi prima petre quarto • **Caritas** operit multitudinem peccatorum • **Septima** per penitentiam duram et laboriosam cum peccator lauat lacrimis lectulum suum et sicut ei panes lacrimae die ac nocte nec erubescit sacerdoti domini peccatum suum confiteri et medianam querere secundum illum qui ait Dixi confitebor aduersum me iniusti • me • do • et • tu • remi • impie sc • hinc ia • ultimo • Si quis infirmatur uacet presbiteros ecclesie tu ergo cum venisti ad gratiam baptismi vitulum obtulisti quia in morte per baptisaris • ro sexto • **Cum** ad martirium duceris hircum obtulisti • quia autorem peccati

serpulum iugulasti. Cum elemosinam feceris
et erga indigentes misericordie affectum impē-
deris sacrum altaris hedis pinguibus honorasti.
Si fratri tuo ex corde dimiseris et iracundie
tumorem deposueris. mitem et simplicem animum
habueris arietem vel agnum sacrificasti. **S**i
diuinis lectionibus instructus meditando ut colu-
ba. et in lege domini vigilando auerteris pec-
torem ab errore vie sue. et ad simplicitatem
columbe reuocaueris et sanctis adiungendo so-
cietatem turturis feceris imitari. par turturum
aut duos pullos columbarum obtulisti. **S**i au-
tem proximum tuum non tantum sicut teipsum
dilexeris. sed sicut christus qui ait. **H**anc
rem caritatem nemo habet ut animam suam po-
nat quis pro amicis suis panes azimos simu-
laticeos caritatis oleo subactos sine fermento
malicie et nequicie. sed in azimis sinceritatis
et veritatis deo obtulisse cognosce. **S**ed si
in amaritudine fletus fueris si carnem tuam
maceraueris et multa abstinentia arefeceris
ut dicas sicut in frigore confrisa sunt ossa me-
a in sacrificio simulam a sartagine vel a crati-
cula obtulisti. **H**oc modo verius et perfecti-
us sacrificia offeres. que iam secundum legem
non potest offerre israhel. **Hec Orige**

Capitulum nonum ostendit tres dif-
ferencias esse hominum malam consuetudinem
habentium et quomodo facere possunt quod in
se est

Quoniam per prefata puncta Cris-
tiane videre potest quis quid facere
debeat quantum in se est catholicus in
consuetudine erronea mansens. Hic
modo opus est videre etiam quid necessarium sit
facere unicuique siue sit fidelis siue sit infidelis
ut erroneam exeat consuetudinem et per facere quod
in se est. Est enim generalis theologie regu-
la ut inquit. Caecel. tractatu de regulis mor-
alibus. q. culpabilis ignorantia iuris diuini non
cadit in facientem illud quod in se est quomodo
spiritus sanctus talem hominem de necessariis ad sa-
lutem que vires suas excedunt docere in medi-
ate paratus est. Ut igitur sciatur quid sit fa-
cere quod in se est quod quod idem ostensum sit supra
ca. 3. et 4. et 5. Hic tamen aduertendum est quod
tria sunt genera hominum. Quidam sunt
habentes usum rationis sed nondum fideles.
Alij sunt qui sunt aut fuerunt fideles in pec-
cato mortali existentes nunc ut heretici. Alij
sunt fideles iam penitentes et tamen suam erroneam
consuetudinem non agnoscunt et omnes isti possunt

ab erronea conscientia liberari domino faciat
quod in se est. Primi igitur ut Alex. de hallis
dicit in summa tria debent facere videlicet de-
um qui nos genuit agnoscere quod nichil boni
a se habent sed a deo principaliter credere et a
deo sibi bona dari et mala amoneri petere quod
sic declarat. Nam in quolibet homine est ratio
et hec rectitudo boni est notio indita a cre-
atore qua quelibet anima potest cognoscere suum
principium scilicet deum de qua noticia in psal. di-
citur. Satote quoniam ipse est deus ipse fe-
cit nos etc. Per hoc enim quod quilibet homo
naturaliter fit se semper non fuisse sed se factum
esse ita scit se habere principium et scit quod ab il-
lo principio habet quicquid habet et totum bonum
quod habet et non a se et scit quod ab illo debet
petere bonum et quod per illum debent repleri
omnes defectus sui. Si ergo secundum istam notiam
a opere homo suo arbitrio curando ad illum quem scit
suum principium esse ecce primum et quem scit esse orandum
sibi ut scilicet suppleat defectus suos et bono tribuat
ecce. h. et petit ab eo lumen cognitionis fidei et boni
dabitur ei ecce. Si enim illa non facit quod tunc iur-
ta illud. i. cor. xii. Ignorans ignorabit. Si autem
facit quod in se est et hoc verum est et generaliter de
quolibet homine. De secundis autem qui sunt

fideles sed in peccato in originali tales preter p[ri]m[am]
sa etiam tria debent bene facere scilicet au[er]tere
voluntatem a peccato iusticiam dei ponderare q[uo]d
infligit pro peccato et misericordiam dei q[uo]d
impendit penitentibus. In talibus enim de[us] in
genere plus est vel facilius accipere lumen ve
ritatis quia tales habent fidem informem s[ic] sine
caritate. Fides autem radiat ad duo s[ic] ad di
uinam iusticiam dampnantem reprobos et ad diuinam
misericordiam saluantem electos. Nec enim be
ne cognoscit per fidem. Si ergo auertit su
um arbitrium ab actu peccati et dirigat ex lu
mine fidei in iusticiam dampnantem reprobos et
in diuinam misericordiam saluantem iustos ex p[ri]mo
causabitur timor in eo et ex h[uius] spes et hoc
est facere quod in se est. Cui concordat sanc
tus. Tho. in. iij. d. xvij. de iustificatione impij
q. ij. d. In ipsa voluntate est appropinquare de
o per affectum desiderium et ordinari ad gra
ciam per remotionem impedimenti q[uo]d quidem
impedimentum est peccatum et ideo per displi
cenciam peccati et affectum ad deum se aliq[ui]s
ad gratiam preparat. Et quando hec duo q[ui]s
efficaciter facit dicitur facere quod in se est et p[ro]
hoc gratiam recipit de primo istorum dicitur. Fac
ij. appropinquate deo et appropinquabit vobis

De secundo apoc. 3. **E**cce sto ad hostium et pul-
so si quis audiet vocem meam et aperuerit ia-
nuam ad illum introibo et cenabo cum illo et il-
le mecum. **hec tho.** De tercijs vero qui laborant
in errore videntur facere quod in se est vt illu-
minentur si seruent ea que ponuntur supra ca-
p. iij. et parte 3. ca. p. iij. **S**ed fortass; quereret
homo timore conscie. **C**u omnes sacre pagine
doctores dicant qd homini facienti quod i se est
etiam si est infidelis aut credens peccator det
lumen grace numquid deus tali dat gratiam
infallibiliter et necessario. **R**espondit ibidem
qd sic. **N**am quous deus cogi non pssit tamen ita
inmutabiliter se habet diuina bonitas ad donu
gracie omni volenti recipere faciendo scz quod
in se est qd deus det ei gratiam et etiam necessa-
rio. **I**mutabiliter sicut sol immutabiliter dat
lumen suum omni volenti suscipere. **S**. disposito
ad hoc et se habenti in recta disposicione ad so-
lem. **E**x quo patet laus voluntatis diuine
quod non potest se negare volenti gratiam su-
am recipere faciendo quod in se est propter qd
etiam. **A**ugustinus dicit. **S**icut vituperium
humane voluntatis est qd non vult recipere ita
laus diuine racois est qd non potest se ipsam ne-
gare. **C**auendum tamen vt d. bern. li. de gra

et li. 2. ar. 1. Ne ea que inter nos actitate senti-
mus aut voluntati humane tribuas que infir-
ma est aut diuine necessitati fit. s. q. deus co-
gatur quia non coacte sed libere dat ex sua bo-
nitate. Et animaduertenda est iterum diuina
bonitas. nā si per impossibile deus non daret
facienti quod in se est gratiam non faceret tali
iniuriam sicut nec luto fieret iniuria si de eo fa-
ceret vas in contumeliam non in honorem quia
a faceret secundum exigentiam et naturam sue ma-
terie teste Iete xvij Ecce sicut lutum in ma-
nu figuli sic vos in manu mea. Et ysa. lxvij
Et nunc do. pater noster es tu nos vero lu-
tum et tu factor noster et opera manuum tuarum om-
nes nos. Unde nos sumus materia ipsius s.
sic est q. tota massa generis humani corrupta
est per originale peccatum et propter hoc si deus fa-
ceret ex homine vas in contumeliam et non in su-
um honorem imprimendo formam nobilem que
est gratia facit secundum exigentiam materie quae ordinata
est massa generis humani per peccatum in con-
tumeliam et propter hoc si ita faceret non faceret ini-
uriam sicut videretur facere in pueris ab origi-
nali peccato per sacramentum non purgatis quod et-
go deus in homine facienti quod in se est impri-
mat formam nobilem que est gratia hoc est sola ex

libertate sua & non est aliquo quod debeat bonum
homini facienti quod in se est. quia homo faci-
ens quod in se est adhuc est indignus ad superi-
onem gratie. immo nullus peccator potest se
sufficienter disponere ad gratiam nisi deus ipsum
disponat. **t**um quia ut dictum est qui est in
peccato mortali indignus est suscipere gratiam
tum quia tale peccatum remouet lumen diui-
ne gratie sicut fenestra clausa ne illuminet do-
mus sed si facit homo quod in se est consequitur
dispositionem diuini adiutorij. **U**nde in prioris
exemplo fenestra debet comperari actui volun-
tatis cuius est consentire vel dissentire et tene-
bra comperatur peccato. vñ sicut in potestate homi-
nis non est quod remoueat tenebram a domo nisi
si aperiat prohibens lucem scilicet fenestram et lux
illa remouet tenebram. **I**ta in potestate ho-
minis non est ut remoueat peccatum a se ipso.
Sed si remoueat actum suum voluntarium scilicet dis-
sensum ad bonum et consensum ad malum. tunc re-
mouet illud quod est prohibens gratiam sicut fe-
nestra prohibet lucem. et tunc intrat gratia in
christianum et ita diuino adiutorio remouet ab
eo tenebra remouet igitur liberum arbitrium
dissensum ad bonum ut consentiat parate gratie. hoc
est quod dicitur berm. **G**ratie solū cooperari dicitur liber

arbitrium dum consentit. **C**apitulo. probatum multis rationibus quod facienti quod in se est datur omnino gratia

Quod autem deus facienti quod in se est infallibiliter dat gratiam patet multis rationibus. Primo enim dicit apost. ij. thi. ij. deus semetipsum negare non potest super quo. b. Augustinus cum sit iustus non potest negare suam iusticiam. ergo cum sit bonus et misericors non potest negare suam bonitatem et misericordiam quia promissa est ad largiendum de misericordia et pietate quod ad puniendum de iusticia. sicut ergo non potest suam iusticiam negare facientibus malum multo magis non potest suam misericordiam et bonitatem ab his negare qui requirunt eam. Sed qui facit quod in se est requirit bonitatem eius et misericordiam ergo deus non potest ei negare quod facit quod in se est suam bonitatem et misericordiam dat ergo ei. hoc est infundit gratiam. Cum apud concordat scriptura ecc. vi. d. Cogitatum habere in preceptis dei et in mandatis illius maxime assiduus esto et ipse dabit tibi cor bonum et concupiscentia sapientie dabitur tibi. Secundo sic na. d. Aug. super. i. ro. v. Iustificati ex fide pacem habeamus deus recipit confugientes

ab se aliter in eo esset iniquitas sed impossibile
est quod in eo sit iniquitas igitur impossibile est
quod non suscipiat confugientes ad se sed faciens
quod in se est confugit ad ipsum ergo necesse est
quod ipsum recipiat sed ipsum recipere fit per suscep-
tionem gratie ideo ut prius. Tercio apoc. 3. ihs
dicit. Si quis aperuerit michi intrabo et cena-
bo cum illo hoc est delectabor. Et ysa. i. dñs ait
Conuertimini ad me et ego conuertar ad vos
Ex quibus sic arguitur. Impossibile est sumam
veritatem mentiri sed necesse habet verum dice-
re et implere sed dicit conuertenti ad ipsum quod
conuertat se et quod ad ipsum apientem intra-
bit cum ergo faciens quod in se est conuertatur
ad veritatem primam et ei aperiat ut intret
necessario sequitur quod tale ad gratiam recipiat
Quarto querit ancel. in li. de cau. dyaboli que
lucifer non habuit perseueranciam. quia aut hoc fir-
it quia deus non dedit. at quia ipse non accepit
sed determinat istam questionem dicens. quod hoc non
fuit. quia deus non dedit. sed quia ille non accepit
cum deus semper paratus est dare ipse vero non
erat paratus accipere cum igitur faciens quod in se est
paratus fit accipere gratiam dei igitur ei datur.
Quinto non minus deus diligit cristianos vel
aliquos peccatores in nouo testamento quam dilexit

in veteri testamento. Immo plus videtur dilige-
re in nouo testamento quia christus frequēt
apt. Non veni vocare iustos sed peccatores
ad penitentiā. Math nono. mē. n. lu. xv. tres
parabolas poit s. de oue et dragma perditis di-
ligentissime questis. et de filio prodigo. sed in
veteri testamēto misericordissime vocauit pec-
catores. Isa. xlix. d. dixit non deliquit me do-
minus et dominus oblitus est mei. nūquid ob-
liuisci pōt mulier infantem suum vt non mise-
reatur filio vteri sui et si illa oblita fuerit ego
tamen nūq̄ obliuiscar tui ecce in manibz meis
descripsi te. Hanc etiā dei indicibilem boni-
tatem ad humanum genus ostendit. b. dyoni
in epistula ad demophilum qui intitulatur de
ppa operatione et bonitate dei. in qua redargu-
it demophilum qui penitentem a venia exclu-
sit. probat enim et cōmendat ibi. b. dyoni mā-
luerudinem et misericordiam deo summe pla-
cere. et hoc ostendit tripliciter. **Primo** ex
ēplo patz v. testa. **Secundo** exemplo āgeloz
• **Tercio** exemplo cristi. **Primo** exemplo
patz v. testa. s. de moysē q̄ fuit vir mitissim⁹ su-
per omnes homines qui habitabāt in terra nu-
meri xii. Ideo etiā ei deus fuit amicus amī-
co locutus est se ei ostendens. **Secundo** de dō

dicitur in psal memento domine dñs et oīs mā
suetudine eius. Ideo cristus de eius p̄gēnie natus
est Pariformiter Jacob q̄ se mansuete ad ple
cuto rem esau habuit et iustificatus est ioseph si
militer non se vindicās de iūria oītra fratres
suos gen̄. vltio dñs egipti factus est et abel q̄
ābulauit cū homicida fratre sine suspicōe ym
mo et ipsa lex rigoris v̄. tel. mādauit p̄uide re
iumentis inimici exo. xxij. Si occurreris boī
inimici tui aut asino errāti reduces eū Denide
recolligit dyomi. vniuersaliter q̄ oīs scripturā
sacra laudat bonos q̄ nō p̄tēdūt alijs facere
mala neq; per maliciā alicorū trāsmutantur a
pp̄a boitate Dñi dicit glo. Math. v. Quis est
quē nec rancor nec ira afficit. s; oīa eq̄n̄mē
sustin; et ad similitudinē dei mal' et inimicis ta
les benefaciūt et extēdūt i eos etiā suā boitatē
Secundo probat exemplo angelorū q̄ amant
homines et misereantur gentib; sicut pat; dan
io. q̄ angelus egressus est in auxilium hebre
orum populi deprecans deū p̄ hominib; sicut
patet zach. i. de angelo q̄ clamauit ad dñm et
dixit vsq; q̄ dñe nō edificabūtur ciuitates iude
Incepant multitudines populi m̄e operātis
sicut in p̄cipio Judic. Quā apparuit āgel⁹ et
ēprehendit filios israhel. Tristātur a mal' ho

minum? Unde Na xxxiij. Angeli pacis a
mare flebunt et gaudent in saluacōne hominū
lu. v. Gaudium est angelis dei super vno
peccatore peni. age. Tercio probat exēplo
cristi. qui ex ineffabili bonitate sua omnia ad
esse produxit et omnia in esse cōseruat omnia
vult assimilare sibi cōitas eis p̄a sua secūdu
eorum capacitatem recedentes ab ipso amat et
certat reuocare ad se exēplificās de filio prodi
go misericorditer suscepto. Hec omnia dno
ponit in snia. Et similia probat damaſ. li
iiij. ca. v. d. bonus et omnibonus et superbokus
deus totus superueniens bonitas p̄pter habū
dantes eius diuicias bonitatis non sustinuit
solum esse eius bonum sui ip̄ius secundum na
turam a nullo scilicet participatam. Huius
gracia fecit quidē primū itellectuales et celes
tes v̄tutes. Deinde sensibilem et visibilem
mundum. Deinde ex sensibili et intelligibili
scilicet hominem vt omnia quidem que ab ip
so facta sunt cōitent eius bonitatem tradidit
nob̄ p̄a ymaginem et sensum p̄prium assūp̄it
ipse pauperem et in bestellē naturā nostrā vt et
nos purget et incorruptabiles faciat et parti
apes rursus constituat eius diuinitatis

Tercio tractatus capitulum primum quō